GEOMETRİ PROBLEMLERİNİN ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ (II)

C. Alparslan Ertuğ

[1]'den özetleyerek çevirdiğimiz yazının ilk bölümü dergimizin Nisan 1994 sayısında yayımlandı. Bu bölümde ise, sözü geçen yazıda belirtilen çözüm yöntemlerinin dörtgen ve çember problemlerine ilişkin uygulamalarını örneklerle göstermek istiyoruz.

Örnek 1. *Bir ABC üçgeninin ma, mb, mc kenarortayları bilindiğine göre, $AC = b$ kenarını bulunuz.*

Çözüm. Kenarortayların kesişme noktasına M diyelim. Bu nokta kenarortayı 2/3 oranında böler (Şekil 11). Bu nedenle AMC üçgeninin iki kenarı ve bir kenarortayı bulunmuş olur.

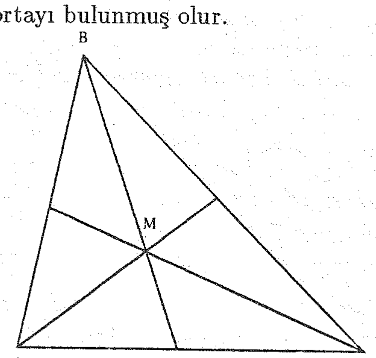

Şekil 11

$\overline{AM} = \frac{2}{3}m_a$, $\overline{MC} = \frac{2}{3}m_c$, $\overline{MD} = \frac{1}{3}m_b$. AMC üçgenini göz önüne alalım. Kenarortayı kendisi kadar uzatıp $AMCP$ paralelkenarını elde edelim (Şekil 12).

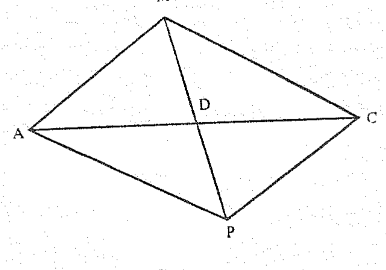

Şekil 12

$AMCP$ için metrik bağıntıyı yazalım:

$$\overline{AC}^2 + \overline{MP}^2 = 2\overline{AM}^2 + 2\overline{MC}^2$$
$$b^2 + \frac{4}{9}m_b^2 = 2\frac{4}{9}m_a^2 + 2\frac{4}{9}m_v^2$$

Buradan da $b = \frac{2}{3}\sqrt{2m_a^2 + 2m_c^2 - m_b^2}$ elde edilir.

Örnek 2. *Bir ABC üçgeninin AB ve BC kenarları üzerine $ABDE$ ve $BCKM$ kareleri çiziliyor. DM doğru parçasının, üçgenin BP kenarortayının uzunluğunun iki katı olduğunu kanıtlayınız (Şekil 13).*

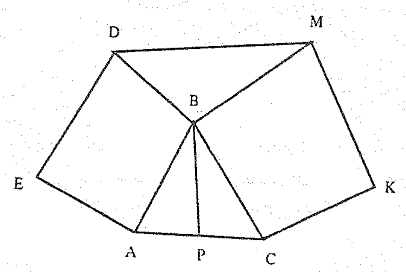

Şekil 13

Çözüm. $\overline{DM} = 2\overline{BP}$ olduğunu göstereceğimize göre, BP kenarortayını kendisi kadar uzatıp ABC üçgenini $ABCT$ paralelkenarına dönüştürmemiz ve sonra da $\overline{DM} = \overline{BT}$ olduğunu ispatlamamız yeterli olacaktır (Şekil 14).

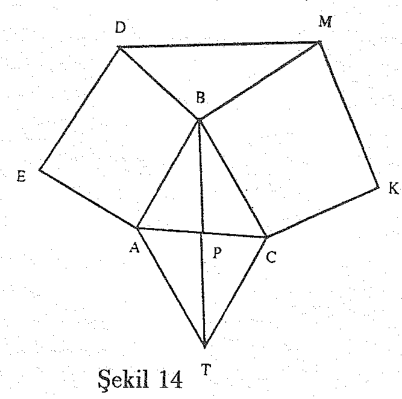

Şekil 14

DM ve BT doğru parçalarının eşitliğini kanıtlamak için, bu doğru parçalarının kenarlarını iki üçgenin kenarları olarak almak ve bu üçgenlerin eş olduklarını göstermemiz gerekecektir. Şimdi verilen problemi bu yönteme uygun olarak çözelim.

DMB ve BCT üçgenlerini gözönüne alalım: $\overline{BM} = \overline{BC}$ ($BMKC$ karesinin kenarları), $\overline{DB} = \overline{AB}$ ($BDEA$ karesinin kenarları) ve $\overline{AB} = \overline{CT}$ ($ABCT$ paralelkenarının karşılıklı kenarları). O halde $\overline{DB} = \overline{CT}$ olur. $\sphericalangle DBM = \sphericalangle BCT$ (kenarları birbirine dik açılar). Buna göre, DMB ve BCT üçgenleri kenar-açı-kenar bağıntısından eşittirler. Buradan da $\overline{DM} = \overline{BT}$ bulunur ve $\overline{BT} = 2\overline{BP}$ sonucu elde edilir.

Örnek: 3. *x noktası $ABCD$ dörtgeninin AD kenarının ortasıdır (Şekil 15). $AD : AB = \sqrt{2}$ olduğu bilindiğine göre, BK ile AC köşegeni arasındaki açıyı bulunuz.*

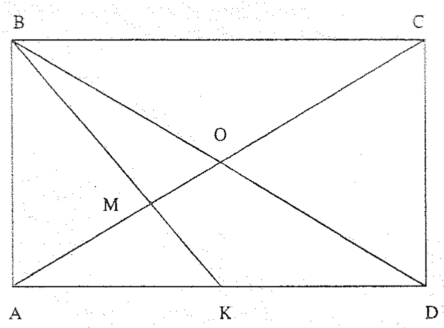

Şekil 15

Çözüm. Yardımcı parametre yöntemini uygulayalım. $\overline{AB} = a$ dersek, $AD = a\sqrt{2}$ olur. Çözüm yolumuz şöyle olacaktır: Önce AMK üçgeninin kenarlarını a cinsinden ifade eder, sonra da AK kenarına göre kosinüs teoremini uygularız. Bu, x ile gösterdiğimiz ve bulmaya çalıştığımız AMK açısının kosinüsünü hesaplamamızı sağlar. AO ve BK doğru parçaları ABD üçgeninin kenarortaylarıdır. O halde $\overline{MK} = \frac{1}{3}\overline{BK}$ ve $\overline{AM} = \frac{2}{3}\overline{AO}$ olacaktır.

$$\begin{aligned}
MK &= \frac{1}{3}\overline{BK} = \frac{1}{3}\sqrt{\overline{AB}^2 + \overline{AK}^2} \\
&= \frac{1}{3}\sqrt{a^2 + \left(\frac{a\sqrt{2}}{2}\right)^2} = \frac{a\sqrt{6}}{6} \\
\overline{AM} &= \frac{2}{3}\overline{AO} = \frac{1}{3}AC \\
&= \frac{1}{3}\sqrt{\overline{AD}^2 + \overline{CD}^2} \\
&= \frac{1}{3}\sqrt{\left(a\sqrt{2}\right)^2 + a^2} = \frac{a\sqrt{3}}{3}
\end{aligned}$$

AMK üçgeninde ise, $\overline{AK} = \frac{a\sqrt{2}}{2}$, $\overline{AM} = \frac{a\sqrt{3}}{3}$, $\overline{MK} = \frac{a\sqrt{6}}{6}$ değerlerini kullanarak kosinüs teoremini uygularsak aşağıdaki eşitliği elde ederiz:

$$\begin{aligned}
\overline{AK}^2 &= \overline{AM}^2 + \overline{MK}^2 - 2\overline{AM}\,\overline{MK}\cos x \\
\left(\frac{a\sqrt{2}}{2}\right)^2 &= \left(\frac{a\sqrt{3}}{3}\right)^2 + \left(\frac{a\sqrt{6}}{6}\right)^2 \\
&\quad - 2\frac{a\sqrt{3}}{3}\frac{a\sqrt{6}}{6}\cos x \\
\frac{a^2}{2} &= a^2 + \frac{a^2}{6} - \frac{a^2\sqrt{2}}{3}\cos x
\end{aligned}$$

Buradan da $\cos x = 0$ ve dolayısıyla da $x = 90°$ bulunur.

Örnek 4. *a ve b bir dik üçgenin dik kenarları, c hipotenüsü ve r ise içteğet çemberinin yarıçapı olduğuna göre, $r = \frac{a+b-c}{2}$ olduğunu gösteriniz.*

Çözüm. İç teğet çemberinin O merkezinden ve değme noktalarından OD, OE ve OF yarıçaplarını çizelim. $OD \perp OC$, $OE \perp AC$ ve $OF \perp AB$ olacaktır (Şekil 16).

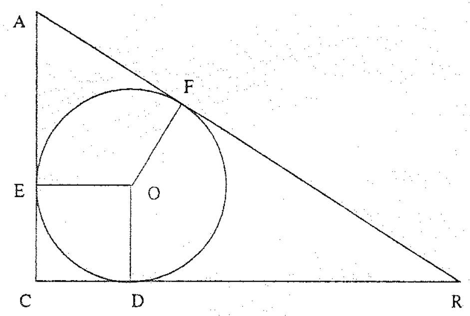

Şekil 16

$ODCE$ bir kare olacağı için (bütün açıları dik ve $\overline{OE} = \overline{OD}$), şu eşitlikleri yazabiliriz: $\overline{CE} = \overline{CD} = r$, $\overline{BD} = a - r$, $\overline{AE} = b - r$, $\overline{BD} = \overline{BF}$, $\overline{AE} = \overline{AF}$, $\overline{BF} = a - r$ ve $\overline{AF} = b - r$. Öte yandan $\overline{AB} = \overline{BF} + \overline{AF}$ olduğu şekilden görülmektedir. Yukarıda bulunan değerleri bu eşitlikte yerine koyarsak sonuca ulaşırız: $c = (a - r) + (b - r)$ ve $r = \frac{a+b-c}{2}$.

Uyarı. Bu elde ettiğimiz formül, dik üçgenlere ait problemlerin çözümünde sık sık kullanılır.

Örnek 5. *R yarıçaplı bir çember, bir karenin birbirine komşu iki köşesinden geçiyor. Karenin* *üçüncü köşesinden çembere çizilen teğetin uzunluğu karenin keranının iki katıdır. Karenin kenar uzunluğunu bulunuz.*

Çözüm. $\overline{AB} = x$ ve $\overline{BM} = 2x$ diyelim (Şekil 17).

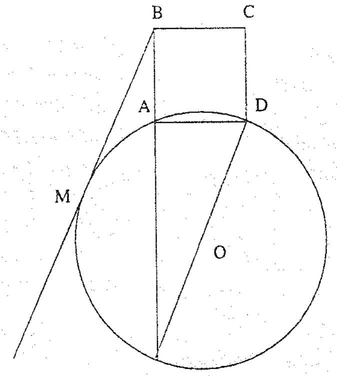

Şekil 17

AB kenarını uzatalım ve bu uzantının çemberi kestiği nokta K olsun. $\overline{BK}\,\overline{AB} = \overline{BM}^2$, $\overline{BK}x = 4x^2$. Buradan da $\overline{BK} = 4x$ ve $\overline{AK} = 3x$ olarak bulunur. $\widehat{KAD} = 90°$ olması nedeniyle KD çemberin çapıdır. ADK dik üçgeninden $\overline{AD}^2 + \overline{AK}^2 = \overline{KD}^2$, $x^2 + 9x^2 = 4R^2$ yazılır ve buradan da $x = \frac{R\sqrt{10}}{5}$ bulunur.

Örnek 6. *Bir çeyrek daire dilimi verilmiş olsun. Merkezi, yayın bitim noktasında olan ve yarıçapı aynı olan ikinci bir çember çiziliyor, ve bu çember daire dilimini iki parçaya ayırıyor. Bu iki parçadan küçük olanın içine bir çember çiziliyor. Bu çemberin yarıçapının, daire diliminin yarıçapına oranını bulunuz.*

Çözüm. $O_1O_2 = R$ diyelim ve içeri çizilen çemberin yarıçapı r'yi R cinsinden ifade etmeye çalışalım (Şekil 18).

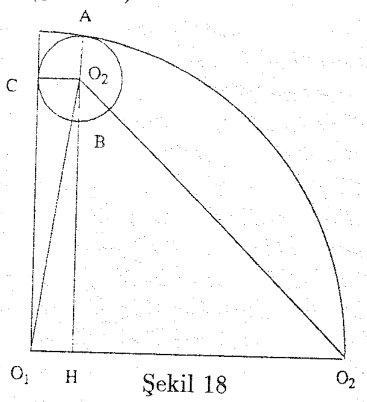

Şekil 18

Şimdi $O_1O_2O_3$ üçgenini gözönüne alalım. $O_1O_2 = R, O_1O_3 = R - r$ ve $O_2O_3 = R + r$ olduğu görülmektedir. O_3H yüksekliğini çizelim. $O_1H = O_3C = r$ ve $O_2H = R - r$ olacaktır. O_3H'yi bir referans elemanı olarak alalım. O_1O_3H üçgeninden şunları elde ederiz: $\overline{O_3H}^2 = \overline{O_1O_3}^2 - \overline{O_1H}^2 = (R-r)^2 - r^2$. $\overline{O_3H}^2$ değerlerini birbirine eşitleyerek şu sonuca ulaşırız: $(R-r)^2 - r^2 = (R+r)^2 - (R-r)^2$. Buradan da $r = \frac{R}{6}$ ve dolayısıyla $\frac{r}{R} = \frac{1}{6}$ buluruz.

Örnek 7. *Yarıçapları r ve R olan iki çember dıştan teğettirler; AB ve CD ise dış teğetleridir. $ABCD$ dörtgeninin içine bir çember çizilebileceğini gösteriniz ve bu çemberin yarıçapını bulunuz (Şekil 19).*

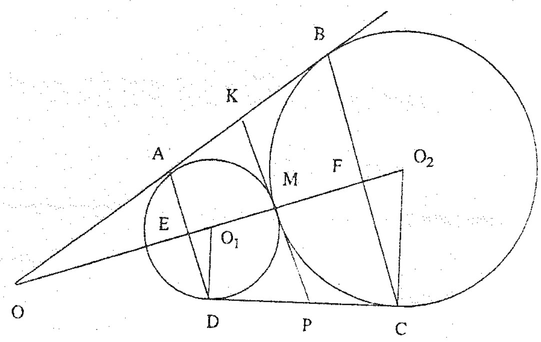

Şekil 19

Çözüm. Teğetlerin kesişme noktası olan O'yu O_1 ve O_2 ile birleştirelim ve çemberlerin değme noktasındaki ortak teğetlerini çizelim. Ayrıca O_1, D ve O_2C yarıçaplarını da çizelim: $O_1D \perp CD$ ve $O_2C \perp CD$.

OO_2 doğrusunun şeklin simetri ekseni olması nedeniyle A ve D noktaları ile B ve C noktaları OO_2'ye göre simetriktirler. Bu ise $ABCD$ dörtgeninin ikizkenar bir yamuk olduğu anlamına gelmektedir.

$ABCD$ yamuğunun içine bir çember çizilebilmesi için, $\overline{AB} + \overline{BC} = \overline{AB} + \overline{CD}$ eşitliğinin sağlanmasının gerekli ve yeterli olduğu bilinmektedir. Bir teğetler dörtgenini gözönüne alarak ve çemberin dışındaki bir noktadan çizilen teğetlerin eşit olması özelliğinden yararlanarak bunu kolayca kanıtlayabilirsiniz.

$\overline{AB} = \overline{CD}$ olması nedeniyle $\overline{AB} = \frac{\overline{AD}+\overline{BC}}{2}$ eşitliği sağlanmalıdır. Dolayısıyla da $\overline{AB}$'nin $ABCD$ yamuğunun orta tabanına eşit olduğunu kanıtlamak yeterli olacaktır.

Şekilden kolayca görüleceği gibi, $\overline{AK} = \overline{KM}$, $\overline{BK} = \overline{KM}$, $\overline{DP} = \overline{PM}$ ve $\overline{CP} = \overline{PM}$'dir. Dolayısıyla $\overline{AK} + \overline{BK} + \overline{DP} + \overline{CP} = \overline{KM} + \overline{KM} + \overline{PM} + \overline{PM}$'dir. $\overline{AB} + \overline{DC} = 2\overline{KP}$